

kında yazılmış müstakil eserler de dik-kate alınır. Hz. Âişe'nin biyografisi için başvurulması gereken kaynakların çok zengin olduğu görülür.

Hz. Âişe hakkındaki müstakil eserler şöylece sıralanabilir: Abdülcelil b. Muhammed el-Kazvî'nin, *Tenzihü 'Â'ise 'ani'l-fevâhişi'l-'azîme'si* (*Hediyetü'l-'arîfîn*, I, 500); Abdülkâdir b. Muhammed eş-Şâzelî'nin 1090'da (1679) yazdığı *Reddül-'u'kûlî'l-'ta'îşe fî ma'htuş-sat bihî Hadîce ve 'Â'ise* (Rabat, Hizânetü'l-melekiyye, nr. 296); Abdullah b. İbrâhîm Mîrganî el-Hüseynî'nin 1168'de (1755) kaleme aldığı *el-Cevheretü's-şifâfiyye fî ba'î menâkıbi's-Seyyide eş-Şiddîkayye* (bk. Müneccid, s. 220); müellifi meçhul, *Hadîşü nikâhî Muhammed min Hadîce ve Hadîşü nikâhî Muhammed min 'Â'ise* (Berlin Ktp., nr. 9631). Hz. Âişe'nin hayatında önemli bir yeri olan ifk ve Cemel vak'alarıyla ilgili kitaplar da yazılmıştır.

Hz. Âişe'nin babası hakkındaki hutbesini Hatîb el-Bağdâdî de şerhetmiştir. Abdullah b. Ebû Dâvûd es-Sicistânî Hz. Âişe'nin rivayet ettiği hadisleri *Müsnedü 'Â'ise* adıyla müstakil bir eserde toplamıştır (Sezgin, I, 343). Başka müelliflerin de bu nevi çalışmaları vardır (bk. Abdülhay el-Kettânî, II, 434).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, VI, 29-282; a.mlf., *Fezâ' ilü's-şahâbe* (nşr. Vasiyyullah b. Muhammed Abbas), Mekke 1403/1983, II, 868-881; Buhârî, "Vüdü", 45, "Teyemmüm", 1, 2, "Salât", 69, 86, 102, "Ezân", 39, "Cenâ'iz", 33, 96, "Büyü", 57, "Kefâlet", 4, "Mezâlim", 25, "Hibe", 7, 8, 14, 15, "Şehâdât", 15, 30, "Farzû'l-humus", 4, "Bed'ül-halk", 6, "Enbiyâ", 19, 32, 46, "Menâkıb", 25, "Fezâ'il", 5, 8, 30, "Menâkıbül-enşâr", 20, 44, 45, 46, 48, "Megâzî", 8, 12, 34, 38, 39, 65, 82, 83, 97, 98, 108, 114, "Talâk", 20, "Tib", 22, "Libâs", 31, 58, "Edeb", 62, 63, 64, 111, "Fiten", 18; a.mlf., *et-Târîhu's-sağîr* (nşr. Mahmûd İbrâhîm Zâyed), Kahire 1396-97/1976-77, I, 125-126; Müslim, "Hayız", 108, 109, "Salât", 90-97, 267-272, "Şalâtü'l-ideyn", 16-21, "Cenâ'iz", 22, 25, 26-27, 102-103, "Nikâh", 69-72, 78, "Radâ", 47-50, "Talâk", 20-21, "Müsâkât", 1-3, "Eşribe", 139, "Fezâ' ilü's-şahâbe", 8, 70, 74-92, 155-156, 160, "Tevbe", 56-58, "Sıfâtü'l-münâfikîn", 70; İbn İshâk, *es-Sîre*, s. 239-240, 249-250; İbn Zebâle, *Müntehab min Kitâbi Ezvâcî'n-Nebî*, Medine 1981, s. 39-44; Vâkıdî, *el-Megâzî*, I, 249, 265, 292, 426-439; II, 554-555, 708-709, 719-720, ayrıca bk. İndeks; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 57, 83, 254; II, 289-290, 294-295, 296 vd., 351, 643, 644; Câhiz, *el-Beyân ve't-tebyîn*, II, 295-296, 302; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 58-81, 179-192, ayrıca bk. İndeks; Halîfe b. Hayyât, *Târîh* (Zekkâr), s. 25, 47-48, 191-192; İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîneti'l-Münevver* (nşr. Fehîm Muhammed Seltût), Cidde 1399/1979, I, 311-349; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 134-135, 153, 173, 176, 208-209, 282, 328, 549; Fesevî, *Kitâbü'l-Ma'rife ve't-târîh*, I, 446-447,

486-487, 489, 524, 559, 645; II, 374; III, 186, 268-269; Belâzürî, *Ensâb*, I, 167, 224-225, 269-270, 341-343, 409-422, 423-427, 450, 466-467, 545-557, 559-560, 562; IV/1, s. 23, 29, 263-266, 583-584; Ebû Zür'a ed-Dimaşkî, *Târîh* (nşr. Şükruullah b. Nîmetullah el-Kücânî), Dimaşk 1980, I, 291, 490, 494, 529, 589; Taberî, *Târîh* (de Goeje), I, 1261-1263, 1517-1528, 1766-1771, 1808-1816, 3096-3129, 3154-3254; Muhammed b. Kâsim el-Enbârî, *Şerhu Hutbeti 'Â'ise Ümmi'l-mü'minîn ft. ebthâ* (nşr. Selâhaddin el-Müneccid), *MMIAdm*, XXXVII (1962); İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, Kahire 1348, s. 86, 142-143, 154, 318-319; Ebû Nuaym, *Hilye*, II, 43-50; İbn Abdüber, *el-İst'âb* (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî), Kahire 1969, IV, 1881-1885; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, V, 501-504; Muhibbuddin et-Taberî, *es-Simtü's-semîn ft. menâkıbi ümmehâti'l-mü'minîn*, Halep 1346/1928, s. 29-83, 169, 183-188; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, II, 135-201; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 127-130, 130-133, 331; IV, 160-164; V, 291-301; VI, 211-212; VII, 230-247, 304-305; VIII, 91-94; Zerkeşî, *el-İcâbe li-trâdi me'stedrekethü 'Â'ise 'ale's-şahâbe* (nşr. Saîd el-Efgânî), Beyrut 1970, s. 32-33, 37-38, 39-40, 41-44, 45-70, 76-77, 114-177; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, XII, 433-436; a.mlf., *el-İşâbe* (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî), Kahire 1390-92/1970-72, VIII, 16-20; Âmirî, *er-Riyâzü'l-müste'tabe* (nşr. Ömer Ebû Hacle), Beyrut 1979, s. 310-311; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, I, 61-63; Abdülhay el-Kettânî, *et-Terâtibü'l-idâriyye*, I, 52-53; II, 432-434; Süleyman Nedvî, *İslâm Tarihi: Asr-ı Saadet* (trc. Ömer Rıza Doğrul), İstanbul 1346/1928, V, 10-268; *Hediyetü'l-'arîfîn*, I, 500; Akkâd, *eş-Şiddîka bintü's-Şiddîk*, Kahire 1963, s. 39, 59-60, 64-65, 70, 82-85, 95-97; Sezgin, *GAS*, I, 343; Saîd el-Efgânî, *'Â'ise ve's-siyâse*, Beyrut 1391/1971; Nevzat Aşık, *Sahabe ve Hadis Rivayeti*, İzmir 1981, s. 79-80, 244-247, 249-251, 259-270, 278-289, ayrıca bk. İndeks; a.mlf., *Hazreti Âişe'nin Hadisciliği*, İzmir 1987; Müneccid, *Mu'cem mâ üllife'an Resûlilâh*, Beyrut 1402/1982, s. 219-223; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ'*, III, 9-131; Nabia Abbott, *Aishah: The Beloved of Mohammed*, London 1985; Mehmed S. Hatiboğlu, "Hazreti Âişe'nin Hadis Tenkidciliği", *ACİFD*, XIX (1973), s. 59-74; Ömer Rıza Doğrul, "Aişe", *İTA*, I, 193-205; M. Seligsohn, "A'ise", *İA*, I, 229-230; W. Montgomery Watt, "A'isha bint Abi Bakr", *EI* (Fr.), I, 317-318; Eminullah Vesîr, "A'ise bint Ebî Bekr, Ümmü'l-mü'minîn", *İDMİ*, XII, 707-713.

MUSTAFA FAYDA

ÂİŞE el-BÂÜNİYYE

(bk. BÂÜNİYYE).

ÂİŞE İSMET TEYMUR

(عائشة عصمت التيمور)

Âişe İsmet bint İsmâil
b. Muhammed Kâşif et-Teymûr
(1840-1902)

Mısırlı şair ve mütefekkir.

Meşhur Teymûriyye Kütüphanesi'nin (el-Hizânetü't-Teymûriyye) sahibi Ahmed Teymur Paşa'nın ablasıdır. Dedesi Muhammed Kâşif Teymur, Fransızlar'ın Mi-

sir'i terketmesinden sonra Osmanlı askerleriyle birlikte oraya gidip yerleşti. Âişe Teymur Kahire'de dünyaya geldi. Daha çocukken şiir ve edebiyatla fazlaca ilgilendiğini, ev işlerini sevmediğini gören babası İsmâil Paşa özel hocalar tutarak kızının Arapça, Türkçe, Farsça ve Fransızca'yı öğrenmesine itina gösterdi. Âişe, ilk üç dili her birinde şiir yazabilecek seviyede öğrendi. Devrinin tanınmış erkek ve kadın hocalarından Kur'ân-ı Kerim, fıkıh, gramer, aruz ve hat dersleri aldı. Daha sonra İstanbullu Muhammed Tefvik Bey'le evlendi (1854) ve İstanbul'a gitti. Önce babasını (1872), sonra da kocasını (1875) kaybedince Kahire'ye döndü ve kendini tamamiyle okumaya verdi. Türkçe, Arapça ve Farsça olarak yazdığı şiirlerini neşretti. On sekiz yaşındaki kızı Tevhîde'nin ölümü Âişe İsmet Hanım'ı çok sarstı; yedi yıl süren bir hüzün ve inziva dönemine girdi. Etrafındakilerin ısrarıyla tekrar şiir ve edebiyata döndü ve önce Türkçe şiirlerini topladığı *Şükûfe* adlı divanını, daha sonra da *Hilyetü't-îhrâz* adını verdiği Arapça divanını yayımladı. Eserleri büyük yankılar uyandırdı. Abbas Mahmûd el-Akkâd onun şiirinin, Mahmûd Sâmî el-Bârûdî ile Mahmûd Safvet es-Sââtî istisna edilecek olursa, XIX. yüzyıl ortalarında Mısır edebiyatçılarının ulaştığı zirvenin en üst noktasında yer aldığını söyler.

Küçük kardeşi Ahmed Teymur Paşa'nın söylediğine göre daima baş örtüsüyle dolaşan Âişe Teymur, müslüman kadınları İslâmî bir anlayışla yeniden derlenip toparlanmaya davet etmiş, aile saadetinin tamamıyla kız çocuklarının terbiye ve tahsiline bağlı olduğunu ısrarla belirtmiştir. Âişe Mey takma adıyla *'Â'ise Teymûr* isimli bir kitap yazan hıristiyan müellif Mari Ziyâde, bu eserinde şairin evinin ünlü ediplerin buluşma yeri olduğunu belirterek Âişe Teymur'un bu toplantılarda örtülü mü, yoksa örtüsüz mü bulunduğunu kesin olarak bilemediğini söylüyorsa da bir beytinde, "Örtümün şerefini iffetimle korur, yaştlarımdan da ismetimle yücelirim" diyen Âişe Hanım'ın hayatının her döneminde tesettüre riayet ettiği anlaşılmaktadır.

Kahire'de vefat eden Âişe Teymur'un belli başlı eserleri şunlardır: 1. *Hilyetü't-îhrâz*. Arapça şiirlerinin çoğunu toplayan divanıdır (Kahire 1303, 1310). 2. *Şükûfe*. Türkçe şiirlerinden meydana gelen bir divandır (İstanbul, ts.). 3. *Netâ'icü'l-aḥvâl fi'l-aḥvâl ve'l-ef'âl*. Edebiya-

Âişe
İsmet
Teymur

ta dair olan bu Arapça eserinde kullandığı üslup bazı edebiyatçılar tarafından makâmat dili diye övülmüştür (Kahire 1305). 4. *Mir'âtü't-te'emmül fi'l-umûr*. İctimaî ve ahlâkî konuları ele aldığı bu Arapça kitap da Kahire'de basılmıştır (1310). 5. *Lâ taslûhu'l-â'îlât illâ bi-terbiyeti'l-benât*. İdeal bir neslin ancak kültürlü ve bilgili anneler tarafından yetiştirilebileceği konusunu işleyen Arapça bir eserdir (Kahire 1306).

BİBLİYOGRAFYA :

Serkîs, *Mu'cem*, II, 1256-1258; Ânise Mey (Mari Ziyâde), *Şâ'iretü't-tal'â 'Âişe Teymûr*, Kahire 1956; C. Zeydan, *Âdâb* (Dayf), IV, 224; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ'*, Beyrut 1404/1984, III, 162-179; a.mlf., *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, V, 55-56; Akkâd, *A'lâmü's-şif'r*, Beyrut 1970, s. 347-351; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), III, 240.

FUAT GÜNEL

ÂİŞE el-MENNÜBİYYE

(عائشة المنوية)

Âişe bint İmrân

b. Süleymân el-Mennübiyye
(ö. 655/1257 [?])

Seyyide diye tanınan Tunuslu
bir kadın sūfi.

Tunus şehrinin 8 km. batısındaki Mennûbe köyünde doğdu. Yaşadığı devirde Tunus'a hâkim olan Hafsî hânedanı ve Mennûbe köyü hakkında bilgi veren kaynaklar, Seyyide Âişe'den bahsetmezler. Mennûbe Camii imamının kaleme aldığı menâkıb mecmuasından faydalanılarak hayatı hakkında küçük bir menkıbevi eser yazılmıştır. Bu esere göre, Âişe'nin daha çocuk denilecek yaşlarda tasavvufa yatkın olduğu görülmüş, sonraları mânevî hayatı gelişip zenginleşerek kendisinden kerametler zuhûr etmeye başlamıştır. Ailesi tarafından amcasının oğlu ile evlendirilmek istendiğinde zâhi-

dâne bir tavırla bu evliliğe karşı çıkmış, Tunus'a kaçarak Bâbülgürçânî dışındaki bir kervansarayına sığınmış, eliyle eğirdiği ve dokuduğu yünle geçinmiştir. Ebû Hasan eş-Şazeli'ye intisap eden Mennübiyye'nin kendisi için hiçbir şey biriktirmeyip elindeki fakirlere dağıttığı, yanındaki bir dirhemi bağışlamadan yattığında, "Bugün kulluğumuz noksan-dır" dediği nakledilmektedir. Halk arasında evliya olarak tanınan Âişe el-Mennübiyye yetmiş altı yaşlarında iken 16 Şevval 653 (18 Kasım 1255) veya 21 Receb 655'te (4 Ağustos 1257), rivayete göre, "Allah şüphesiz takvâ sahipleriyle ve iyilik yapanlarla beraberdir" (en-Nahl 16/128) âyetini okurken vefat etmiş ve Bâbülgürçânî'deki Makberetüşşeref Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Hâtirasına aşırı derecede bağlı olanlardan biri, XX. yüzyıl başlarında, Mennübiyye'nin mezarının kendisine mâlum olduğunu söyleyerek kabri üzerine ahşap bir türbe yaptırmış ve burası Tunuslu kadınların ziyaret yeri olmuştur. Seyyide Âişe'nin ailesinden ayrıldıktan sonra sığındığı ve ömrünü geçirdiği kervansarayın çevresine zamanla bir mescid, misafir odaları, birkaç ev ve dükkân inşa edilmiş ve burada küçük bir tekke meydana gelmiştir. Seyyide Âişe'nin doğduğu ev, Hüseyiniler'den Muhammed es-Sâdık Bey devrinde (1859-1882) kutsal sayılan bir yer olmuş, zâviyesi, özel daireleri ve tarikat âyinlerinin topluca yapıldığı üstü kapalı bir avlu ile tam bir tekkeye dönüşmüştür. Adı geçen binalar bugün harabe halindedir.

Küçük yaşlarda Kur'ân-ı Kerîm'i ezberlediği, hayatı boyunca 1520 hatim yaptığı söylenen ve "Kalp iştirak etmedikçe yalnızca dille yapılan zikirde hayır yoktur" diyen Seyyide Âişe hakkında halk arasında dolaşan pek çok menkıbe vardır. Tunus'ta kızlara Seyyide ve Âişe, erkeklere de Mennübî isminin yaygın olarak verilmesi, onun yaşayan şöhretinden kaynaklanmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed el-Bâcî el-Mes'ûdî, *el-Hulâsatu'n-nakıyye fi'ümera' i lfrıkiyye*, Tunus 1323/1905, s. 64; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ'*, Beyrut 1404/1984, III, 183-184; H. H. Abdüvehhâb, *eş-Şehîrâtü't-Tânisiyyât*, Tunus 1353/1934, s. 74; a.mlf., "Mennübiyye", *İA*, VII, 720-721; a.mlf., "Â'isha al-Mannübiyya", *EI*² (İng.), I, 308-309.

İRFAN GÜNDÜZ

ÂİŞE bint MUHAMMED

(عائشة بنت محمد)

Ümmü Muhammed Âişe bint Muhammed
b. Abdilhâdî el-Makdisiyye
(ö. 816/1413)

Sekizinci hicri asrın tanınmış
hadis âlimi.

723'te (1323) Dimaşk'ta doğdu. Henüz dört yaşlarında iken Ahmed b. Ebû Tâlib el-Haccâr'dan *Şahîh-i Buḥârî*'yi, daha sonra Şerefeddin Abdullah b. Hasan'dan *Şahîh-i Müslim*'i dinleyerek hadis tahsil etmeye başladı. Babasından ve ayrıca devrinin meşhur âlimi Ebû Bekir er-Râzî'den İbn Hişâm'ın *es-Sîre*'si ile Dârimî'nin *es-Sünen*'i gibi bazı önemli kitapları okuyarak icâzet aldı. Tahsilini tamamladıktan sonra bütün vaktini hadis okutmaya ve icâzetini aldığı kitapları rivayet etmeye ayırdı. İbn Hacer el-Askalânî kendisinden *Şahîh-i Buḥârî* başta olmak üzere birkaç kitap okumuştur.

Âişe bint Muhammed, *Şahîh-i Buḥârî*'nin rivayet tariklerini kendisinde toplamış olan Hâfız el-Haccâr'dan bu kitabı rivayet edenlerin sonuncusudur. Hanbelî mezhebine mensup olan Âişe Bağdat'ta vefat etti (Rebiülevvel 816/Haziran 1413). İki kardeşi Fâtıma ve Zeyneb de devrinin ileri gelen hadis âlimlerindendi.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hacer, *İnbâ'ü'l-gumr bi-enbâ'ü'l-umr* (nşr. Abdullah b. Ahmed el-Alevî—Muhammed Sâdıkuddin el-Ensârî), Haydarâbâd 1396/1976 — Beyrut 1406/1986, VII, 132-133; Se-hâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmî*, XII, 81; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VII, 120-121; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ'*, Dimaşk 1378/1959, III, 187-188.

MÜCTEBA UĞUR

ÂİŞE bint TALHA b. UBEYDULLAH

(عائشة بنت طلحة بن عبيدالله)

Ümmü İmrân Âişe bint
Talha b. Ubeydillâh et-Temîmiyye
(ö. 101/719)

Meşhur kadın tâbi.

Babası aşere-i mübeşşere* den Talha b. Ubeydullah, annesi Hz. Ebû Bekir'in kızı Ümmü Külsüm'dur. Önce Hz. Ebû Bekir'in torunu Abdullah b. Abdurrahman'la evlendi. Bu evlilikten İmrân, Abdurrahman, Ebû Bekir ve Talha adında dört oğlu ve Nefise isminde bir kızı oldu. Kocasının ölümü üzerine Mus'ab b.